

**ОСОБЛИВОСТІ АРХІВНОГО ФОНДУ ІНСТИТУТУ ТЕХНІЧНОЇ
МЕХАНІКИ НАН УКРАЇНИ ТА ДЕРЖАВНОГО КОСМІЧНОГО
АГЕНТСТВА УКРАЇНИ (м. ДНІПРОПЕТРОВСЬК)**

У Дніпропетровську знаходиться єдиний в Україні академічний науково-дослідний інститут, створений для вирішення кола наукових проблем, пов'язаних із проектуванням та виробництвом ракет-носіїв та космічних апаратів – Інститут технічної механіки НАН України Державного космічного агентства України (далі – ДКА України). Біля витоків створення інституту стояв академік М. К. Янгель – один із засновників ракетної техніки в СРСР та в Україні.

Спільною постановою-наказом Президії НАН України та ДКА України від 14 липня 1993 р. № 206/64 Інституту надано статус подвійного підпорядкування – АН України та ДКА України [1, арк. 180]. Відповідно до їхнього рішення від 12 липня 1995 р. на Інститут технічної механіки НАН України та ДКА України покладені функції головної установи в ракетно-космічній галузі України [2, арк. 18].

Історія створення Інституту розпочалася з постанови Президії АН УРСР від 14 квітня 1966 р. № 99, коли у складі Дніпропетровської філії Інституту механіки АН УРСР був створений Сектор проблем технічної механіки, який складався з 4-х відділів. У 1968 р. Сектор був перетворений у Дніпропетровське відділення Інституту механіки (постанова Президії АН УРСР від 30 квітня 1968 р. № 169) [3, с. 67]. Керівником Відділення був призначений академік АН УРСР В. А. Лазарян. У червні 1968 р. до Відділення було приєднано кілька фізико-металургійних відділів Харківського фізико-технічного інституту низьких температур АН УРСР. У 1973 р., з метою розвитку і покращення організації наукових досліджень у галузі літальних апаратів був створений, як структурний підрозділ, Сектор проблем ракетно-космічної техніки, який очолив академік АН УРСР В. С. Будник.

У травні 1980 р. на базі Дніпропетровського відділення Інституту механіки АН УРСР був створений Інститут технічної механіки АН УРСР (далі – ІТМ) (постанова РМ УРСР від 16 травня 1980 р. № 338 та постанова Президії АН УРСР від 28 травня 1980 р. № 272.) [4, арк. 80]. У тому ж 1980 р. при інституті було створене Спеціальне конструкторсько-технологічне бюро з Дослідним виробництвом (постанова Бюро Президії АН УРСР від 1 жовтня 1980 р. № 391-Б) [5, арк. 168].

Основні напрями діяльності Інституту: динаміка механічних і гідромеханічних систем, систем ракет-носіїв, залізничного і автомобільного транспорту; аеротермогазодинаміка енергетичних установок, літальних і космічних апаратів і їх підсистем; міцність, надійність і оптимізація

механічних систем, ракет-носіїв і космічних апаратів; механіка взаємодії твердого тіла з іонізованим середовищем і електромагнітним випромінюванням; системний аналіз тенденцій розвитку ракетно-космічної техніки. Крім цього, інститут здійснює: розроблення пропозицій для Національної космічної програми України та інших програмних документів із розвитку ракетної і космічної техніки; аналіз перспектив розвитку і використання ракетних і космічних систем; експертизу космічних програм і проектів, аналіз результатів випробувань ракет і космічної техніки; техніко-економічне обґрунтування космічних програм.

Інститут має широкі наукові партнерські зв'язки в галузі розроблення ракетно-космічної техніки, залізничного транспорту, машинобудування і теплоенергетики з багатьма українськими і зарубіжними інститутами, підприємствами і організаціями.

Серед співробітників Інституту – видатні діячі науки і техніки України: В. В. Пилипенко, М. А. Коновалов, В. О. Шувалов, М. Д. Коваленко, Н. Є. Науменко, В. С. Гудрамович, В. І. Тимошенко, В. Ф. Ушаков, О. В. Пилипенко, А. П. Алпатов та ін.

Наказом керівника відділення від 12 березня 1979 р. № 41 з метою збереження, обліку, наукового і практичного використання документів був організований науково-технічний архів та створена експертна комісія, яку очолював заступник директора відділення академік В. С. Будник [6, арк. 55].

У науково-технічному архіві інституту відклалася науково-організаційна, управлінська і науково-дослідна документація та документи з кадрових питань за 1967–2009 рр. у кількості 6738 справ. Це – накази директора відділення, інституту з основної діяльності, листування з Президією та відділеннями НАН України, ДКА України, установами з питань організації і проведення науково-дослідних робіт, плани роботи та протоколи засідань ученої ради інституту, документи з проведення науково-дослідних робіт (тематичні плани НДР, інформаційні та реєстраційні картки, анотовані звіти, протоколи приймання та оцінки завершених НДР), звіти про наукову діяльність Інституту, які відображають багатогранну діяльність ІТМ з моменту його створення.

Діяльність науково-дослідних підрозділів Інституту представлена річними звітами про роботу відділів та протоколами наукових семінарів відділів, які відображають роботу співробітників інституту щодо вирішення проблеми створення в Україні високошвидкісного залізничного транспорту. Показано участь науковців відділу у розробленні системи технічної діагностики стану ходових частин пасажирського потягу, здійсненні проектування приладів зниження рівня звуку пострілу – глушників для ручної вогнепальної зброї, створенні селективного вимірювача потужності, який використовується для вимірювання діаграми спрямування антен тощо.

Також представлені звіти про закордонні відрядження співробітників Інституту до Англії, США, Італії, Німеччини, Росії, Білорусії, Угорщини,

Нідерландів, Данії, Франції, Швеції, Китаю. Науковці Інституту приймають участь у роботі багатьох міжнародних товариств і організацій, серед яких – Міжнародна академія астронавтики, Російська академія космонавтики ім. К. Е. Ціолковського, Американське товариство інженерів-механіків, Німецьке товариство прикладної математики і механіки, Міжнародна інженерна академія та ін.

Інститут технічної механіки тісно співпрацює з багатьма країнами світу, про що свідчать програми, звіти, листи про прийоми в інституті іноземних спеціалістів та договори про творчу наукову співдружність із провідними установами світу: Центр з відновлення джерел енергії (Данія), Науково-дослідний інститут – обчислювальний центр «Космос» (Росія), Європейське об'єднання «СЕР» з розробки і виробництва двигунів (Франція) та ін.

В архівному фонді Інституту відклалися документи з підготовки наукових кадрів, звіти про чисельність і склад кадрів, звіти: про фінансово-господарську діяльність, роботу аспірантури; штатні розписи, кошториси, документи (протоколи, колективні договори) профспілкової організації, протоколи засідань бібліотечної ради.

Науково-дослідна документація ІТМ представлена науковими звітами по завершених НДР, дисертаціями, рукописами статей працівників інституту, тезами доповідей співробітників інституту, що брали участь в роботі конференцій і нарад, заявками, авторськими свідоцтвами, дипломами на винаходи.

Чільне місце в науково-дослідній тематиці інституту займають роботи з аерогазодинаміки ракет-носіїв, двигунів та космічних апаратів, а також взаємодії космічних апаратів з оточуючим середовищем в іоносфері та магнітосфері Землі. Розроблені методи численного моделювання задач аерогазодинаміки літальних апаратів на етапі їх входу до атмосфери та під час польоту з великою надзвуковою швидкістю. Вивчений комплекс ефектів та явищ, які характеризують взаємодію космічного апарата з оточуючим середовищем в іоносфері та магнітосфері Землі. Науковцями Інституту задекларовано 16 патентів на прилад зниження рівня звуку пострілу стрілецької зброї, 5 патентів на спосіб гасіння пожежі диспергованою пожежогасильною рідиною. Науковці Інституту стали переможцями Всеукраїнського конкурсу «Винахід 2007» у номінації «Кращий винахід в галузі медицини і фармакології» (за винахід магнітотерапевтичного пристрою). Загалом співробітники Інституту протягом 2005–2009 рр. отримали майже 40 патентів України.

Документація з кадрових питань представлена наказами директора з особового складу, особовими справами звільнених наукових співробітників інституту, серед яких варто відзначити видатних діячів науки і техніки: В. С. Будника, І. І. Іванова, Ю. О. Кваша, В. С. Костенка, М. Ф. Лінського, Л. Г. Макаренка, О. І. Федякіна, І. Г. Писарева, які внесли особистий вклад у розвиток Інституту; особовими справами аспірантів та докторантів, які

навчалися в Інституті; особовими рахунками по зарплаті, відомостями персоніфікованого обліку; списками наукових співробітників Інституту, які працюють і працювали в Інституті з моменту його створення.

Отже, архівний фонд Інституту технічної механіки НАН України і ДКА України багатогранний, різноманітний та потребує подальшого вивчення та аналізу.

Список використаних джерел та літератури

1. Науковий архів Інституту технічної механіки НАН України та ДКА України, оп. 1, спр. 724, 261 арк.
2. Науковий архів Інституту технічної механіки НАН України та ДКА України, оп. 1, спр. 749, 21 арк.
3. Архівні фонди установ НАН України: путівник / [Л. М. Яременко, О. В. Березовська, О. В. Січова та ін.]; під ред. О. С. Онищенко. – Київ, 2008. – 448 с.
4. Науковий архів Інституту технічної механіки НАН України та ДКА України, оп. 1, спр. 310, 191 арк.
5. Науковий архів Інституту технічної механіки НАН України та ДКА України, оп. 1, спр. 310, 191 арк.
6. Науковий архів Інституту технічної механіки НАН України та ДКА України, оп. 1, спр. 271, 167 арк.

Катерина Бурдуваліс

АРХІВ ЯК КОМУНІКАЦІЙНИЙ ЦЕНТР ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ З СУСПІЛЬСТВОМ (НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Архіви – це вагоме джерело інформації для дослідження історії українського народу. Зміна урядів, воєнні дії та революції призвели до знищення архівних фондів і низької організації створення нових, вивезення цінних паперів за кордон, відсутності розвитку законодавства в архівній галузі.

Відновлення державної незалежності і суверенітету України ознаменувало новий етап розвитку і становлення архівної справи, відродження національних традицій, демократизації архівної системи та впровадження інноваційних технологій.

Однією з найважливіших особливостей сучасного етапу розвитку суспільства є його всеохоплююча інформатизація, під впливом якої відбуваються кардинальні зміни в багатьох сферах життєдіяльності суспільства.

У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» наголошується, що одним із